

Sherwood Anderson:

WINNEBURG, OHIO

(*Novo Pokolenje kiadás*)

Sherwood Anderson érdekes alakja az amerikai prózairodalomnak. Nem anynyira a közvetlen irodalmi eredményeivel, mint inkább hatásával foglalja el helyét az irodalom történetében. Valósággal forradalmi változásokat visz be az amerikai prózába, és Faulkner közvetlen mestere, de hatással van Amerika többi nagy alkotójára is. Ez a hatás azzal magyarázható, hogy ő fedezi fel először a modern kapitalizmus problematikáját, embert deformáló hatását.

Annak a kornak írója, amelyben a kapitalizmus tulajdonképpeni gyors fejlődése megkezdődik. A csendes kisváros egészen megváltozik. Az iparosítás, az Európából beáramló emigránsok milliói, a közlekedés gyorsíramú fejlődése nagy változást idéz elő Közép-Amerika életében és gondolkodásában. Elsősorban az élet tempója gyorsul. S ebben a gyorsabb tempóban új emberek alakulnak ki. Eddig beleveztek a reggeltől estig tartó munkába, eldurvultak, most kissé felszabadulnak, a gazdasági viszonyok alapot nyújtanak a belső élet kibontakozásához, megjelennek a könyvek, méghozzá a rossz könyvek. „Könyvek, talán életünk nagy sietsége miatt rosszul elképzelt és rosszul megírt könyvek, ott vannak minden házban, a folyóiratok milliós példányszámban keringenek és az újság ott van mindenütt.” Mindez sajátos embertípust termel ki. A lármában, a gyors tempójú életben, a szabad idő és a rossz könyvek hatására eltűnnek a régi emberek és helyüket a fejlett kapitalizmus típusai, a törtető, tempótartó, de gondolkodó és — ebből a kettőből — ideges és kicsit hisztérikus emberek foglalják el. Ezeknek az írója Anderson.

Írásaiban a paraszti élet primitív megkötöttségéből való felszabadulás utat nyit az elégedetlenségnek és a lázadásnak is, ahova a reggeltől estig dolgozó ember nem tud és nem is mer eljutni. A felszabadulás az egésznapos

munka alól lehetővé teszi az elégedetlenség megszületését, a régi étellel és az új negatívumaival szemben egyaránt. (El nem mesélt hazugság című elbeszélésében például ott van az egész emberi lázadás és letörés. Hőse rádöbben arra, hogy az egész élet nem más mint megkötöttség, hogy aztán kitörjön: „Nem tudta tovább elviselni. Egyszerre csak elfelejtette, hogy békés öre, farmermunkás, ledobta magáról elrongyolódott kabátját és rohanni kezdett a mezőn át. És így rohanna kiabálni kezdett élete ellen, minden élet ellen minden ellen, ami az életet csunyává teszi.” És ezt követi a letörés, amikor barátja vállalja a megkötöttséget is, csak hogy megkaphassa az élet apró kis örömeit.) Ez az elégedetlenség teremti alapot a kivételek, a különcök, a groteszk emberek kialakulásához. Mert furcsák az emberek. Eddig a paraszti életforma, a durva, fárasztó munka nem engedte, hogy helyzetük tudatára ébredjenek, hogy az elégedetlenség kifejlődhessen, most pedig — mivel a kapitalizmus még csak a vágyak megszületéséhez ad alapot, de nem megvalósításukhoz is — önmaguk teremtik meg a lefojtás egész mechanizmusát. Ők maguk valamilyen formában leveztetik az étellel szembeni tiltakozásukat, és összefognak az ellen, aki lázadni, kitörni akar. Így lesz életük túlekedés, pénz-hajszolás és kiközösítik azt, aki más, mint ők. Ilyen helyzettel állnak szemben Anderson groteszk emberei. Mindenkit megfeszítenek, — mondja egyikük. Ezekről a kiközösítettekről ír Anderson.

Sokan közülük önkéntesen vállalják ezt a kiközösítést, büszkéek arra, hogy mások, mint a többiek. Amikor arról van szó, hogy vagy olyanok lesznek, mint általában az emberek: pénzért keresnek, „hasznos polgári” foglalkozásokat üznek, „jó házból” nőülnek, vagy pedig inkább mások lesznek, elszakadnak, akkor az utóbbi lehetőséget választják. Ne légy csinos fiú, akinek minden sikerül — mondja az anya a fiúnak. De az igazi kiskadók kora még nem jött el. Anderson alakjai még nem számolhatnak le teljesen és fenntartás

nélkül a kapitalista világgal, mint az egzisztencializmus, mindenre kiterjedő szépsziszük nem téphet szét minden illuziót, mint Huxlét, nem tehetik túl magukat minden szabályon és sablónon, mint Faulkner alakjai. Ehhez a kapitalizmusnak, az emberi kiszakadásnak magasabb foka szükséges. Nála azok, akik tudatosan akarnak elkülönülni, csak látszólag, szubjektíve állnak kívül a pénzkeresők világán, objektíve részét alkotják, hozzátartoznak, kiegészítik ezt a világot. Akik pedig tényleg kívülállnak ezen a világon, azok nem azért szakadtak ki, mert leszámoltak az emberi kicsinyességekkel, a pénzkeresők világával, hanem azért, mert születésüknél, fogyatékoságaiknál, jellemükénél fogva groteszk alakok. Ezeknél teher ez a kiszakadás és szeretnének beolvadni. Ott van a hallgatag ifjú, aki szeretne olyan lenni, mint a többi, megnyugodni, de nem tud; a furcsa ember, aki mindenáron be akarja bizonyítani, hogy olyan mint a többiek és épp ezzel árulja el különállását; az idegenből a városba költöző ifjú, akiből hiányzik a beolvadás képessége, hogy aztán részegségben próbáljon feloldódni; és a legérdekesebb közülük a festő, aki nem tud beszélni, képzeletének alkotásaival veszi körül magát, házassága szerencsétlenné lesz és végül kidobja szobájából azt a nőt, aki megérti.

Ezeknek a groteszk alakoknak ábrázolásában van Anderson igazi értéke. De hatásának gyökere is. Ez ugyanis az emberi kiszakadás történetének kezdete. Első lépés a kapitalizmus fejlődésében.

Az új mondanivaló ábrázolására képessé teszi formáját is. A régi, nyugodt hullámzású formát hajlékonyabbá teszi, finom árnyalatok felismerésére képes történések helyett embereket viszszaad, sűrített, szaggatott formává alakítja és lebeszélései remekül megszerkesztett, de a régi értelemben látszólag sok feleslegeset tartalmazó apró történetek, amelyek mindig többet sejtetnek, mint amennyit mondanak. Ez te-

szí képpé sajátos alakjainak és még inkább az őket környező légkör bemutatására. Micsoda nagyszerű módon tudja látszólag odavetett vonásokkal megrajzolni, hogyan mérgezi meg ez élet az embereket környező levegőt. Ebben az alkotásmódban minden más jelentőséget kap. Még a konvencionális szerelem is többet mond nála: a fiúnál vágy, hogy utat találjon az emberek felé, a nőnél pedig csalódás a prózai, szürke világban.

Egészében: tartalmi és formai elemeivel Anderson egy mozzanat a mai, élő irodalom kialakulásában.

BÁLINT István

PARNAS — ZBORNIK
SRPSKE I HRVATSKE
ZBORNIK LIRIKE

A szerb-horvát líra antológiája. Összeállította Bozsidar Kovácvics. Bratstvo-Jedinstvo kiadás, Noviszád, 1955.

Mint általában minden antológia összeállítója, Bozsidar Kovácvics is előszóban igyekszik megmagyarázni, miért lett könyve olyan, amilyen lett; milyen elveket követett az antológiába került versek kiválogatásában, melynek tehát költői és esztétikai nézetei. Lényegében keveset tudunk meg az előszóból ezekről a nézetekről, mert Kovácvics inkább az egyes költőkről alkotott véleményét mondja el, mérlegeli, ki nagyobb költő, ki értékesebb, s nem közli az olvasóval, vajjon voltak-e általánosan érvényes, nem relatív, hanem minden költőre egyenlően alkalmazott mércéi. Az egyetlen, következetesen betartott kritérium az volt, hogy ebbe a kötetbe csak halott költők kerültek. Így szabadult meg Kovácvics attól a nehéz feladattól, hogy az élőket halhatatlanná tegye.

Mindaz, amit Kovácvics az egyes költőkről mond, egyetlen tételének jegyében áll: „A lírának saját törvényei vannak, a legfontosabb pedig így hang-